

دارد شا هر چه بنظر خودتان میسرند معمول دارید در هر حال میبینیم که بعضی آقایان اجازه میخواهند که مذاکره کنند نمیدانم مذاکره را کافی میدانند که رئیس الوزراه همین ترتیب نوشته شود یا خیر حالا اگر تصویب میکنند فقط با آقای رئیس الوزراه نوشته شود که رای کمیسیون اینطور است خودتان مختارید و بتکلیف خودتان عمل کنید (بعضی اظهار کردند باید مذاکره شود)

نایب رئیس - پس رای میگیریم در این که مذاکرات کافی است یا خیر آقایانیکه مذاکره را در اینخصوص کافی میدانند میخوانند مذاکره شود قیام نمودند

نایب رئیس - تصویب نشد - معلوم میشود مذاکرات را کافی میدانند و میخواهند مذاکره شود هجالت ده دقیقه تنفس است

(در این موقع که بیست دقیقه از شب گذشته است نایب رئیس حرکت نکرد (مجلس مجدداً منهد نشد)

جلسه ۳۴۷

صورت مجلس فوق العاده روز

۴ شنبه هفتم شهر ذی حجه ۱۳۲۹

رئیس آقای موتمن النک یک ساعت قبل از غروب آفتاب بجای خود جلوس نموده و پس از ده دقیقه مجلس رسماً افتتاح گردید صورت مجلس روز ۳ شنبه ۶ آقای میرزا رضا خان نائیبی قرائت نمودند (غائبین جلسه قبل)

غائب بدون اجازه - آقایان: دکتر حاج رضا خان - سلیمان میرزا - وحیدالملک - طباطبائی - منیر السلطان - دهغورقانی

غایب با اجازه - آقایان: حاج آقا - حاج وکیل الرعایا - فرزانه - میرزایانس مریش - میرزا هلو اکبر خان - آقا سید محمدباقر ادیب - آقایانی از وقت مقرر حاضر نشده دکتر امیر خان معتدلالتجار افتخار الواظین - بهجت هریک ۴۰ دقیقه علی زاده فهیم الملک - دکتر اسمعیل خان - متین السلطنه هریک نیم ساعت - ناصر الاسلام ۳۵ دقیقه

آقای سید حسین اردبیلی - در خصوص تحقیقاتی که وزارت مالیه بتصدیق انجمن ولایتی یا ایالتی بتواند تصویب نماید بنده متمسک شدم بساده ۹۱ و ۱۹ نوشته شده است

رئیس - اصلاح میشود دیگر در صورت مجلس ملاحظاتی نیست (اظهاری نند)

رئیس - صورت مجلس تصویب شد چنانچه در جلسه پنجشنبه گذشته بمرض آقایان رساندم آقای رئیس الوزراه مطابق مراسله خودشان چند نفر از آقایان وزراء را معرفی نمودند و وعده فرمودند که هر چه زودتر سایر آقایان وزراء را معرفی بکنند امروز هم جلسه معمول مقرر نبود ولی چون در این موقع لازم بود که هر چه زودتر هیئت وزراء به مجلس شورای ملی معرفی شوند بنا بخواهش آقای رئیس الوزراه مجلس را برای همین امر بطور فوق العاده منعقد کردیم

رئیس الوزراه - از خدمات گذشته وفدا - کاری آقای خود هیچ نمیخواهم ذکر کنم که به تکلیف ایرانیت خود وقتتار نموده در این اواخر بواسطه کسالت مزاج و موانعی بی شمار مکرر استعفا

نموده و حالت حالیه مملکت هم طوری است که بر احدی پوشیده نیست و حاجات بمرض بنده نخواهد بود فقط بواسطه اصرار بیشمار والا حضرت اقدس نایب السلطنه عظمی نمایندگان محترم حاضر شده ام برای تشکیل کابینه اینک وزراء عظام را معرفی مینمایم ولی البته تمام نمایندگان محترم تصدیق خواهند کرد که این بنده وزراء عظام کدر این موقع باینده همراهی نموده و قبول مسئولیت مینمایند بخودی خود وبدون مساعدت نامه نمایندگان محترم از هفده حل مشکلات کما را احاطه کرده نخواهیم بر آمد یقین است که نمایندگان محترم هم موافقت فرموده و در پیشنهادهای لازمه که از طرف کابینه به مجلس مقدس تقدیم میشود بقوت نظر نموده در تسریع گذشتن از مجلس جد و جهد خواهند فرمود کما شایسته توانیم با موافقت و مساعدت نمایندگان محترم از هفده این مسئولیت بزرگ بر آئیم - آقایان وزراء هم باین ترتیب معین شده است آقای وثوق - الدوله وزیر امور خارجه - آقای صمصام السلطنه وزیر پست و تنگراف - آقای مشیرالدوله وزیر علوم آقای حاج محترم السلطنه وزیر عدلیه - آقای ذکاءالملک وزیر مالیه - سردار محترم وزارت جنگ این چند روزه میسرند معاون هم دارد خود بنده هم وزارت داخله را موقتاً قبول میکنم تا چند روزه بعد که یک ترتیب داده شود و دیگر برآ معرفی نمایم

سلیمان میرزا - خدمات آقای صمصام السلطنه و ایل جلیل بختیاری لازم بتکرار و احصا نیست بر همه در موقع لازمه ثابت و میرهن شده و همه میدانیم تکرار آن باعث تطویل کلام و اتلاف وقت است مطلبی که میخواهم عرض کنم بهیچوجه راجع به - آقای رئیس الوزراه نیست همه آقایان میدانند چه در داخل مجلس چه در خارج مجلس وقتی که محمد علی - میرزا وارد شد و آن همه صدمات در واقع خیال ارتجاع تمام نمایندگان از کار منفض شد و بعد با تافان نمایندگان تمی شد از شخص رئیس الوزراه آقای - صمصام السلطنه که یک کابینه معین نمایند و ایشان هم یک کابینه را که متفق علیه نمایندگان بود تشکیل دادند و مجلس معرفی فرمودند و همین طوری که فرمودند با اتفاق و کلا بدون نظریات حزبی و فرقه بابک دیگر کار کردند که تقریباً میتوان گفت تمام موانع و قشون ارتجاع که بر این مملکت از اطراف حمله ور شده بود بهمت جوانان بختیاری و مساعدت سایر وزراء و موافقت و حدیث آقایان و کلا بر طرف شد و قشون ارتجاع که تا نزدیکی دروازه طهران رسیده بود با اتفاق کلیه از دروازه رد شد هر حد هم رسید بعد از آنکه این فتوحات شد امیدواری بود که همان کابینه باقی باشد و همان ترتیب کار پیش برود یک دفعه در صورتیکه هیچ ترتیب قانونی هم صورت نگرفته بود بعضی مذاکرات غیر رسمی اشخاص غیر رسمی در خارج نسبت بکابینه کردند نتیجه آن مذاکرات که هیچ معلوم نبود چه هست وجه اشخاصی مذاکره میکنند و اهمیتی هم نداشتند این شد یک دفعه یک بحرانی در کابینه رخ داد که بنده و سایر رفقایم شاید تمام و کلا و عموم مردم هم هنوز نمی دانند که علت این بحران چه بوده است و هر چه هم

سمی کردیم که بفهمیم که علت بحران این کابینه که بر

بفهمیم چه بوده نفهمیدیم و لیکن آن دستهای غیبی آن اشخاصیکه میخواستند نتیجه بگیرند بطور غیر رسمی تولید این بحران را کردند زیرا که در مجلس برای عدم اعتماد نسبت بهیچیک از اعضاء آن کابینه اظهار نشده بود بلکه مورد تمجید تعیین بودند و از فتوحات آن کابینه علی الا تعال تشکر و اظهار امتنان میشد اما نمیدانم چه شد که یک دفعه بحران افتاد در هر صورت این معمای لا ینحل است برای بنده دست داده است و نتیجه که از این بحران دست آمد این بود که دیدیم آن دست های غیبی نتیجه خودشان را گرفتند و وقایع ناگواری برای این مملکت رخداد که همه میدانند در این بحران چه اتفاقات نا وار برای ما بد بخت مردم روی داد باز ما منتظر بودیم و تمام امیدواریمان این بود که آقای صمصام السلطنه بحران را خاتمه خواهند داد و یک کابینه که متفق علیه عموم و کلا باشد و منسوت بهیچ فرقه و حزبی نباشد بپجلس معرفی نمایند و با اتفاق مجلس با آن کابینه کار بکنند و تمام کابینه و افراد آن کابینه و اشخاص وزراء یک یک طرف اعتماد مجلس باشند و بهمان طوریکه سابق کار میکردند کار بکنند متأسفانه باین آرزو بنده و رفقایم نایل نشدیم یعنی می بینیم در این کابینه که الان جلومانشسته اند شخصی معرفی میشود که کابینه پیش هم بوده است و بهیچوجه پیش ما طرف اعتماد نیست بنابراین نمی توان گفت که تمام افراد کابینه و اشخاص وزراء یک یک طرف اعتماد مجلس هستند و بنده بموجب اصل ۶۷ قانون اساسی تقاضای رای میکنم و استدعا میکنم که این رای را با اوراق بگیرند تا معلوم شود چه اشخاصی طرف اعتماد هستند و چه اشخاصی طرف اعتماد نیستند لکن باز تکرار میکنم که آقای رئیس الوزراه شخصاً و یک عده از کابینه شان طرف اعتماد هستند با آن ها همان طور هم که سابق مساعدت شد باز مساعدت خواهد شد و تقاضای کنم همان طوری که قانون اساسی بتمام افراد و کلا حق داده و بنده با کمال آزادی از آن ماده استفاده می کنم در موضوع این کابینه رای باورده بگیرند

اقتضای اواعظین

جلسه شب ۲۱ ذی قعدة بتفرقه محترم اعتباریون - اجتماعيون قطع شده است و بنده این قطعنامه را اجازه خواسته ام از آقای رئیس که قرائت کنم تا آنکه عموم نمایندگان محترم و عموم افراد این مملکت عقاید ما را در باب این کابینه و در باره آقای رئیس الوزراه بدانند بمضمون ذیل قرائت گردید

بمقیده ما امروز که احوال و اوضاع مملکت دچار موقع خیلی مهمی است تسهیل و حل مشکلات امور فقط منوط است بتشکیل یک حکومتی مورد اهمیت و ملاحظه بوده است و می تواند کمالاً در انجام وظایف خود مقتدر باشد بنا قطع نامه که نظر بلا حظه منقضوره در شب دو شنبه ۲۱ ذی قعدة مابین نمایندگان فرقه اعتباریون ختم و مقرر شده است این فرقه در این موقع بهیچ وجه طرفدار تشکیل یک کابینه اجتماعی اعتدالی نبوده و نیز نمی خواهند اعضاء خود در هیچ کابینه داخل کنند بلکه کاملاً طرفدار تشکیل کابینه خواهند بود مصلحت مسئولیت و شرکات عمومی بعمل آمده باشد معض استحضار خاطر آقایان لازم است که قطع نامه مذکور

کمشتمل بردو ماده آتیه است بسم آقایان برسد
ماده اول - وکلا فرقه اجتماعيون طرفدار
تشکیل کابینه خواهند بود که تنها منسوب باین فرقه
نبوده بلکه تمام احزاب در مسئولیت تکمیل آن
شریک باشند .

ماده دوم این فرقه عدم امکان موقت خود را
در تشکیل يك حکومت اجتماعی اعتدالی در مجلس
شورای ملی اعلام می کنند .

و بنا بر این کامروز اکثریت ثابت جزء از هیچ طرف
در مجلس موجود نبوده و با اکثریت مؤتلفه که از احزاب
و بی طرفها سابقاً وجود داشت از ۵ ماه قبل باین
طرف معتدل است تشکیل کابینه که متکی و متمدد
با اکثریت ثابت حزبی یا اکثریت ائتلافی باشد غیر
ممکن خواهد بود علیهذا ما در تشکیل کابینه فقط
کافی می دانیم که يك نفر رئیس الوزرا که طرفدار
آزادی و استقلال مملکت است اعتماد کرده و نظر
باین اعتماد باحسی ساده بی طرفانه تشخیص اعضاء آن
را که حقاً وظیفه مخصوص رئیس الوزرا است از ایشان
منتظر باشیم و چون شخصاً آقای مصمص السلطنه
انتخابات عالی در اظهار مراتب آزادی خواهی و
ملت دوستی و استقلال طلبی بموم ملت داده اند در
چنین روزی که احتیاج مملکت بوجودی مثل ایشان
که علاوه بر همه قسم شایستگی شخصی اعتماد صوموی
را نسبت بخود جلب کرده اند محسوس است ماها
بریاست وزراء حضرت ایشان که طرف اعتماد اتفاق
نمایندگان ملتند اعتماد دانسته و نظر باین اعتماد
بهر کابینه که ایشان انتخاب و معرفی کنند بیطرفانه
و بدون هیچگونه نظریات جزئی یا ملاحظه روابط
و مناسبات فرقه اظهار اعتماد خواهیم کرد و این کابینه
را هم بیطرفی خواهیم شناخت

رئیس الوزرا - خدمت نمایندگان محترم
عرض میکنم که آقایان دموکرات از ابتداء تا بانتهای
خراب مکرر ندانین مملکت ما را - اولاً مثل آقای نایب
السلطنه را کاری کردند که الساعه استعفاء داده اند .
رئیس - موقع این نیست که این اظهار را
بهرمائید .

حاج امام جمعه - بگذارید بگویند چرا
نگوید يك كلمه حقی است چرا جلو گیری میکنید .

رئیس - بروید سر جای خودتان بنشینید
بشما اخطار میکنم .

حاج امام جمعه - هر چه میخواهید بکنید
بهمن اخطارها و این ترتیبها مملکت را خراب کردید
رئیس - میگویم بروید سر جای خودتان
بنشینید افشاش نکن

هتین السلطنه - بنده باین ترتیب متعجبم
چه عرض کنم ولی چون اجازه گرفته ام و اجازه برای
عباراتی بود که نسبت بکابینه اظهار شد این است که
بطور مختصر عرض می کنم بنده و رفقای بنده که در
مرکز هستیم همه از ابتدای تشکیل این مجلس
همیشه نگاهدار و همراه کابینه بوده ایم حالاً هم نگاهدار
و همراه این کابینه که بمجلس معرفی شد هستیم و از
برای نگاهداری این اساس به چوچه حاضر نشده ایم
که ملاحظاتی افراد اعضای کابینه را بکنیم و هر کابینه
که بمجلس مقدس معرفی شده است ما بآن کابینه و رفقه
سند داده ایم و بهمن ملاحظه است که در این موقع

علاوه بر اینکه ریاست این کابینه باشخص آقای
مصمص السلطنه است و آقای سلیمان میرزا هم بخوبی
توضیح دادند در واقع خیلی متشکریم از زحمات و
خدمات شخصی ایشان و افراد ایل جلیل بختیاری و
علاوه بر این اطمینان داریم بایشان و اعضای راکه
ایشان انتخاب کرده اند افسوس که حالا نیستند و
تشریف بردن ایشان هم يك بدبختی است و ممکن است
منجر بوقایع غیر مترقبه بشود که مزید بر بدبختی های ما
شود مراعات قانون بسیار خوب است ولی حفظ
اساس مملکت مقدم است بلاما مراعات قانون را هم
میبایستی همان طوری که قانون حکم میکند بکنند
کابینه وزراء که لایحه قانونی نیست که تجزیه او را بخواهند
و برای افراد آن ها علیحدہ رأی بگیرند .

رئیس - همچو چیزی گفته نشد اگر هم بنا بود
رأی بگیریم بنده باید رأی بگیریم و آن طوری رأی
میگرفتم هیچ وقت برای يك نفر وزیر رأی گرفته نمیشود
و برای کابینه رأی گرفته میشود .

هتین السلطنه - بنده چون وزراء همه مسئول
هستند بگره هستند باید در حق همه آن ها رأی گرفته شود
آقایانی که سابقاً خودشان را باعتبار معرفی کرده اند
وماها که متمایل باعتبار بوده ایم حالاً هم حاضر هستیم
ورقه سفید بدهیم .

رئیس - آقای رئیس الوزرا اگر حس نمیکردند
که يك اکثریتی برای ایشان حاضر است تشریف
نمی آوردند و همینطور بنده هم مسبوق بودم که يك عده
رأی نخواهند داد و خدمت ایشان عرض کردم و میدانستم
که يك اکثریت خوبی برای ایشان حاضر است و بنا شد
تشریف بیاورند و رأی گرفته شود و این راهم عرض
میکنم در هیچ پارلمانی دیده نشده است که هیئت وزرائی
بیایند بالاتفاق درباره آن ها رأی داده شود البته هستند
اشخاص ولو يك نفر یا دو نفر یا سه نفر که اعتماد بآن
کابینه نداشته باشند ولی بنده با آقای رئیس الوزرا عرض
کردم که اطمینان داشته باشید که اکثریت رأی خواهند
داد و ایشان هم تشریف آوردند ولی آقای حاج امام
جمعه که واقفاً خیلی افشاش کرده اند گویا حسابات
ایشان باعث شده که این ترتیبات پیش آمد .

لواء الدوله - تمیز حکومت ملی و حکومت
استبدادی این است که در حکومت ملی و قانون مشروطیت
هیچکس جلوی نطق کسیرا نمیتواند بگیرد مگر آن
که آن نطق از طریق ادب خارج باشد یا آنکه خارج
از موضوع صحبت باشد آن هم بارتیست است اما در
خصوص کابینه ما خودمان فرداً فرد وقتی که میشماریم
خدمات ایل جلیل بختیاری را آن وقت میآئیم بآن
ها اعتماد میکنیم . وقتی که رئیس الوزرا معتدلهایی
مجلس شد مسلم است وزراء دیگر هم مسئول او
هستند هر کس را قانوناً او معرفی کند طرف اعتماد
است مگر اینکه بگوئیم بخود رئیس الوزرا اطمینان
نداریم امر و مملکت ما طوری است که قوای نظامی
ندارند و بدبختانه فلما يك لفظی باقی است از قوای نظامی
یعنی در گوشه مانده است باین جهت یکی از ایلات
را آورده ایم که برای این مملکت بجای قشون باشند
و همه قسم فداکاری و جانفشانی کردند و در این مدت
دو ساله این مملکت را نگاهداری کردند فرداً این
اساس مشروطیت را در این دو ساله حفظ کردند و
يك عده از آن ها کشته شده است که نمیدانم چقدر

است مقتولین آن ها که برای حفظ مشروطیت و استقلال
این مملکت جان داده اند پس در این خصوص وقتی
که يك رئیس الوزرائی که این طور خدمت کرده است
کابینه را بمجلس میآورد اگر یکی از اعضاء آن کابینه
طرف اعتماد جمعی نباشند نباید رئیس الوزرا را برنجایم
و ملاحظه او را نداشته باشیم باید آن يك نفر را
مسکوت عنه میکناریم باید رعایت حزم و احتیاط
را داشته باشیم در این موقع که تمام اطراف خطرات
بما متوجه است از داخله و خارجه در اینصورت
باید این مملکت را فرداً فرداً خانهمان بدانیم همانطور
که يك نفر در استقلال خانه خودش میکوشد ما هم
بکوشیم نه اینکه بگوئیم بچوچه بی چه ما هاتماماً
باید با هم متفق بشویم ایرانیست و اسلامیت این مملکت
را نگاه بداریم .

رئیس - عجالتاً ده دقیقه تنفس داده میشود .
(مجدداً جلسه يك ساعت و نیم از شب گذشته
منتقد شد با حضور وزراء) .

رئیس - بنا بود بر حسب خواهش آقای سلیمان
میرزا در باب هیئت کابینه رأی اماد باوراق گرفته شود
قبل از این که جلسه را ختم کنیم رأی بگیریم و بعد جلسه را
ختم میکنیم آقایان که به هیئت وزراء اعتماد دارند
ورقه سفید و آقایان که اعتماد ندارند ورقه سفید
خواهند داد .

(در این موقع شروع بخند رای شده حاج
میرزا رضاخان اوراق رأی را باین عده احصاء نمود
ورقه سفید ۴۱ ورقه کبود ۹۸ ورقه بلا اسم يك) .

رئیس - از شصت نفر نمایندگان حاضر
با اکثریت چهل و يك رأی اظهار اعتماد با آقایان وزراء
شد چون چیزی در دستور نیست جلسه آتیه را موقوف
بروز سه شنبه میکنیم .

رئیس حرکت کرد و مجلس دو ساعت از شب
گذشته ختم شد .

جلسه ۳۲۹

**صورت جلسه فوق العاده روز جمعه نهم
شهر ذیحجه الحرام ۱۳۲۹**
مجلس يكساعت و نیم قبل از ظهر در تحت ریاست
آقای مؤتمن الملک افتتاح شد .

رئیس - خاطر آقایان نمایندگان متنبون
است که چون يك مسئله مهمی پیش آمده است لهذا
آقایان وزراء تقاضای جلسه فوق العاده کرده اند و
وزیر امور خارجه آنرا بیان مینمایند .

وزیر امور خارجه - بطوریکه خاطر
آقایان نمایندگان محترم مطلع است و در مجالس
خصوصی که در این دوره منعقد شده است مذاکره شده
در روز چهارشنبه هفت ذیحجه موقع ظهر يك مراسله
از سفارت روس بوزارت خارجه رسیده است که
عین آنرا رساله در مجالس خصوصی خوانده شده است
و خاطر آقایان نمایندگان مسبوق شده است برای
اینکه خاطر صوم مطلع باشد همین آنرا رساله را علناً
فراغت میکنم .

در ملاقات جمعه گذشته دستاراً تراماً جناب
مستطاب عالی را به سپهائی که بموجب آن اولیاء
دولت امپراطوری چند تقاضا های دیگر با اولیای
دولت علیه از آن پیشنهاد خواهند مکرر ملتفت
داشت و در این خصوص منتظر دستور العمل اولیاء